

ΣΥΝΟΨΗ — ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟ ΘΕΜΑ

ΕΘΝΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Εισαγωγή

Η έρευνα για τα ναρκωτικά διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην κατανόηση του προβλήματος των ναρκωτικών στην Ευρώπη. Η έρευνα παρέχει στην Ευρώπη τη δυνατότητα να αντλήσει διδάγματα από το παρελθόν, εντοπίζοντας ιστορικά πρότυπα χρήσης ναρκωτικών και μελετώντας τους κύκλους και τις διακυμάνσεις στη χρήση ουσιών. Ενισχύει την ευαισθητοποίηση της Ευρώπης και την παρακολούθηση της τρέχουσας κατάστασης. Εξασφαλίζει μελέτες και δεδομένα για την έκταση και την κλίμακα των προβλημάτων με τα ναρκωτικά και διερευνά αναδυόμενες τάσεις και νέα πρότυπα χρήσης ναρκωτικών. Η έρευνα βοηθά την Ευρώπη να προετοιμαστεί για το μέλλον, εξετάζοντας πρακτικά θέματα όπως την κατανομή πόρων, τις βέλτιστες πρακτικές και την πιλοτική υιοθέτηση καινοτόμων προσεγγίσεων στη διαχείριση του προβλήματος της χρήσης ναρκωτικών.

Σήμερα, η ευρωπαϊκή πολιτική για τα ναρκωτικά ολοένα και περισσότερο βασίζεται στα στοιχεία. Αυτό σημαίνει ότι η πολιτική ενισχύεται από την επιστημονική έρευνα και τα σχετικά ευρήματα, και ότι η έρευνα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον καθορισμό προτεραιοτήτων όσον αφορά τις πολιτικές, βέλτιστων πρακτικών και επιλογών. Κι όμως η αποτύπωση της εικόνας των ερευνών που σχετίζονται με τα ναρκωτικά στην Ευρώπη αποτελεί πρόκληση. Όπως η χρήση ναρκωτικών θίγει ευρεία στρώματα της κοινωνίας, έτσι και οι έρευνες για τα ναρκωτικά αφορούν πληθώρα επιστημονικών κλάδων, όπως τη δημόσια υγεία, την ψυχιατρική και την ψυχολογία, την κοινωνιολογία, την ιατρική, τη νομική, την εγκληματολογία, την πολιτική επιστήμη και τα οικονομικά, καθώς η έρευνα για τα παράνομα ναρκωτικά συχνά χρησιμοποιεί τους ίδιους πόρους με έρευνες για νόμιμες ουσίες όπως το αλκοόλ, ο καπνός ή οι συνταγογραφούμενες ουσίες ή πιο γενικές έννοιες της εξάρτησης και των ψυχαναγκαστικών συμπεριφορών. Τα ερευνητικά έργα για τα ναρκωτικά χρησιμοποιούν ποικίλες μεθοδολογικές προσεγγίσεις και αφορούν πολλούς φορείς. Η χρηματοδότηση της έρευνας στην Ευρώπη επίσης ποικίλει — ως προς την περιοδικότητα και τους δημοσιονομικούς κύκλους, το επίκεντρο (εθνικό, περιφερειακό ή διεθνές), τις προτεραιότητες ως προς τους ερευνητικούς στόχους και τις πολλαπλές πηγές οικονομικής υποστήριξης. Σε αυτήν την ευρύτερη ποικιλία έρχονται να προστεθούν εθνικές, τοπικές και περιφερειακές αποκλίσεις: οι έρευνες σχετικά με τα ναρκωτικά δεν κατανέμονται και δεν διατίθενται ομοιόμορφα στα κράτη μέλη της ΕΕ.

Το Επιλεγμένο θέμα του ΕΚΠΝΤ, Εθνικές έρευνες για τα ναρκωτικά στην Ευρώπη, προσφέρει μια επισκόπηση του πλαισίου εντός του οποίου πραγματοποιούνται οι έρευνες σχετικά με τα ναρκωτικά στις ευρωπαϊκές χώρες. Εστιάζει στο ρόλο της έρευνας για τα ναρκωτικά σε εθνικό επίπεδο, το συντονισμό και τις χρηματοδοτικές ρυθμίσεις, τις δομές έρευνας και διάδοσης, καθώς και μείζονα έργα υπό εξέλιξη. Καταγράφει την πρόοδο σε σύγκριση με μια προκαταρκτική, διερευνητική μελέτη των διαθέσιμων πληροφοριών που πραγματοποιήθηκε το 1996, καθώς επίσης και κάποιους περιορισμούς και κενά, προτείνοντας πιθανές εξελίξεις στον τομέα. Το Επιλεγμένο θέμα συνοδεύεται από έναν δικτυακό τόπο, όπου περιλαμβάνονται πληρέστερες εκθέσεις σχετικά με τις πληροφορίες που συλλέχθηκαν από τις χώρες που υπέβαλαν εκθέσεις, το οποίο διατίθεται στην εξής διεύθυνση: <http://www.emcdda.europa.eu/themes/research>.

Μεθοδολογία υποβολής εκθέσεων

Το 2007, ζητήθηκε από το δίκτυο εθνικών εστιακών σημείων Reitox του ΕΚΠΤΝ στα 27 κράτη μέλη, την Κροατία, τη Νορβηγία και την Τουρκία να συντάξουν ένα κεφάλαιο σχετικά με την έρευνα για τα ναρκωτικά στη χώρα τους. Απαντήσεις ελήφθησαν από 25 κράτη μέλη, την Κροατία και την Νορβηγία. Το αίτημα για ενημέρωση κάλυπτε τα εξής:

- μια επισκόπηση των εθνικών ερευνητικών δομών και πολιτικών σχετικά με τα ναρκωτικά·
- μια αποτύπωση των τρεχουσών ερευνών σχετικά με τα ναρκωτικά σε κάθε κράτος μέλος·

- μια περιγραφή των εθνικών δομών και προσεγγίσεων για τη συγκέντρωση και διάδοση ερευνητικών αποτελεσμάτων σχετικών με τα ναρκωτικά.

Στις εκθέσεις που υποβλήθηκαν συμπεριλήφθηκαν τόσο «εφαρμοσμένες» όσο και «βασικές» έρευνες. Οι έρευνες σχετικά με τη μείωση της προσφοράς — που αφορά τα πεδία της εγκληματολογίας, της αστυνόμευσης, της επιβολής του νόμου και των κατασχέσεων— αποκλείστηκε, καθώς πολλά εθνικά εστιακά σημεία έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με αυτά τα θέματα.

Οι εκθέσεις των εθνικών εστιακών σημείων Reitox έδωσαν στο Κέντρο τη δυνατότητα να καταρτίσει μια επισκόπηση της τρέχουσας έρευνας σχετικά με τα ναρκωτικά στην Ευρώπη και να εφαρμόσει μια προσωρινή διάκριση σε κατηγορίες για να ταξινομήσει (α) τους ερευνητικούς φορείς στην Ευρώπη, (β) τις ευρύτερες θεματικές ενότητες και τα επιμέρους θέματα ενός σώματος ερευνών όπως αναφέρθηκαν στο Κέντρο και (γ) τα διαθέσιμα κανάλια διάδοσης. Οι εκθέσεις συγκρίθηκαν με την έκθεση του 1996, όταν το ΕΚΠΤΝ συμμετείχε για πρώτη φορά σε μια προκαταρκτική επισκόπηση των ερευνών για τα ναρκωτικά στα 15 κράτη μέλη, η οποία έφερε τον τίτλο «Πρωτοβουλίες έρευνας σχετικά με τα ναρκωτικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση».

Πρώτα αποτελέσματα

- Αν και ήδη το 1996 απασχολούσε ως θέμα δημόσιου ενδιαφέροντος, η έμφαση στην έρευνα για τα ναρκωτικά αποτελεί πλέον επίσημα προτεραιότητα στα κράτη μέλη. Έκτοτε η έρευνα έχει ενταχθεί στις επίσημες κατευθυντήριες γραμμές για την πολιτική σε πολλές χώρες της ΕΕ. Σήμερα, γίνεται ιδιαίτερη μνεία στην έρευνα στα εθνικά έγγραφα που αφορούν την πολιτική για τα ναρκωτικά των 20 από τις 27 χώρες που υποβάλλουν σχετικές εκθέσεις.
- Με μια ανασκόπηση της πρόσφατης ιστορίας της έρευνας για τα ναρκωτικά στην ΕΕ, διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν ενδείξεις «αλληλουχίας». Διαγράφεται σαφώς μια τάση οι προτεραιότητες των αρχικών ερευνών σχετικά με τα ναρκωτικά να συνδέονται στενά με την ανάγκη εκτίμησης της έκτασης της χρήσης ναρκωτικών σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, προκειμένου να σχεδιαστούν καλύτερα παρεμβάσεις και πολιτικές. Σε δεύτερο στάδιο, οι προτεραιότητες μετατοπίζονται στην εφαρμοσμένη έρευνα, τούτέστιν στην εκτίμηση των αναγκών και την αξιολόγηση των παρεμβάσεων και των πολιτικών (όπως είναι οι θεραπευτικές προσεγγίσεις και οι προληπτικές παρεμβάσεις). Σε αυτή τη φάση, πρόσθετες ποιοτικές έρευνες για τους χρήστες ναρκωτικών και τα πρότυπα χρήσης τους συμπληρώνουν τις ποσοτικές επιδημιολογικές μελέτες. Τέλος, σε ορισμένες χώρες, καινοτόμες βιοϊατρικές έρευνες με έντονη χρήση πόρων έχουν μετατοπίσει το ενδιαφέρον τους προς τον τομέα των επιπτώσεων των ναρκωτικών και της προδιάθεσης.
- Υπάρχει πληθώρα ερευνητικών φορέων σχετικά με τα ναρκωτικά στα κράτη μέλη. Σε αυτούς συγκαταλέγονται πανεπιστήμια, ιδρύματα δημόσιας υγείας, εξειδικευμένα ερευνητικά κέντρα, ΜΚΟ και η φαρμακοβιομηχανία. Συνολικά αναφέρθηκαν περισσότερες από 70 κύριες ερευνητικές δομές από τις χώρες που υπέβαλαν εκθέσεις. Αυτές μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις τύπους δομών: (α) ακαδημαϊκά κέντρα (συμπεριλαμβανομένων πανεπιστημίων και πανεπιστημιακών ερευνητικών κέντρων) (β) δημόσια ερευνητικά κέντρα και ινστιτούτα (γ) ιδιωτικά ερευνητικά κέντρα και ινστιτούτα (συμπεριλαμβανομένων ιδρυμάτων και του φαρμακευτικού κλάδου) και (δ) ινστιτούτα που φιλοξενούν τα εθνικά εστιακά σημεία Reitox.
- Ο άρτιος συντονισμός μεταξύ των ερευνητών, των ερευνητικών κέντρων και των ερευνητικών πεδίων αποτελεί προϋπόθεση για συνεχείς, περιεκτικές έρευνες υψηλής ποιότητας. Σοβαρό έλλειμμα συντονισμού διαπιστώθηκε στη διερεύνηση των ερευνών για τα ναρκωτικά από το ΕΚΠΤΝ το 1996 και αυτό εξακολουθεί να αποτελεί θεμελιώδες δομικό πρόβλημα στις περισσότερες χώρες. Διεπιστημονικά, εθνικά ερευνητικά δίκτυα με βιώσιμη χρηματοδότηση αναφέρθηκαν μόνο από ελάχιστες χώρες.
- Οι κυβερνήσεις αποτελούν την κύρια πηγή χρηματοδότησης ερευνών σχετικά με τα ναρκωτικά, με την προτεραιότητα να δίνεται σε έρευνες που υποστηρίζουν πολιτικές βασισμένες σε στοιχεία στην κάθε χώρα. Οι κυβερνήσεις κάποιες φορές παρέχουν βασική χρηματοδότηση σε ορισμένα πανεπιστήμια και ερευνητικά ιδρύματα, αν και τα κονδύλια διατίθενται πρωτίστως μέσω ανοικτών προσκλήσεων υποβολής προτάσεων ή συμβάσεων για ανάθεση συγκεκριμένων ερευνών. Τα κανάλια και οι πηγές χρηματοδότησης περιλαμβάνουν εθνικούς φορείς συντονισμού για τα ναρκωτικά, εθνικά εστιακά σημεία ή συγκεκριμένα κρατικά ερευνητικά προγράμματα στον τομέα των ναρκωτικών. Άλλες πηγές

χρηματοδότησης περιλαμβάνουν ιδρύματα χρηματοδοτούμενα από το δημόσιο, κοινωφελή ιδρύματα και ιδιωτικά ινστιτούτα, για παράδειγμα φαρμακευτικές εταιρείες και ΜΚΟ.

- Το έργο της ποσοτικοποίησης και περιγραφής των δαπανών για έρευνες σχετικά με τα ναρκωτικά στις διάφορες χώρες έχει αποδειχθεί δύσκολο. Μόνο έξι κράτη μέλη (Τσεχική Δημοκρατία, Ιρλανδία, Ισπανία, Γαλλία, Ουγγαρία, Πορτογαλία), σημειωτέον ότι είναι από τις χώρες που διαθέτουν πιο συγκεντρωτικούς μηχανισμούς εθνικού συντονισμού, κατάφεραν να προσκομίσουν πιο λεπτομερή στοιχεία σχετικά με την κατανομή των κονδυλίων σε έρευνες για τα ναρκωτικά. Ορισμένα κράτη μέλη μπόρεσαν να αναφέρουν στοιχεία μόνο για τη χρηματοδότηση των κύριων ερευνητικών έργων (Γερμανία, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Πολωνία και Σλοβακία) ή τις κύριες πηγές χρηματοδότησης των ερευνών (Φινλανδία, Η.Β.). Η πλειονότητα των χωρών που υπέβαλαν εκθέσεις δεν συμπεριέλαβαν σχεδόν καμία πληροφορία σχετικά με τη χρηματοδότηση ερευνών για τα ναρκωτικά. Για το λόγο αυτό είναι ευπρόσδεκτες περισσότερες έρευνες σχετικά με τις δημόσιες δαπάνες και την επίδραση αυτών στις έρευνες καθώς και σχετικά με τον αντίκτυπο των ερευνών για τα ναρκωτικά και τα ενδεχόμενα οικονομικά οφέλη τους.
- Μεταξύ των διαφόρων χωρών που υπέβαλαν εκθέσεις συναντούμε διαφοροποίηση στην υποδομή διάδοσης των αποτελεσμάτων των ερευνών. Αυτή περιλαμβάνει πληθώρα επιθεωρήσεων που αξιολογούνται ή όχι από ομότιμους, ενημερωτικών δελτίων και επαγγελματικών περιοδικών, τα ίδια τα εθνικά εστιακά σημεία, βιβλιοθήκες και κέντρα τεκμηρίωσης, εθνικές ετήσιες εκθέσεις, δικτυακούς τόπους για το συγκεκριμένο θέμα, επαγγελματικά και επιστημονικά συνέδρια και συνεντεύξεις Τύπου.
- Οι επιθεωρήσεις αποτελούν μια φυσική πλατφόρμα για την προώθηση της έρευνας, και το 2007 αναφέρθηκαν 27 επιθεωρήσεις που εξειδικεύονται στις έρευνες για τα ναρκωτικά και που αξιολογούνται από ομότιμους, αριθμός διπλάσιος από τον αντίστοιχο του 1996. Αυτές οι επιθεωρήσεις δημοσιεύονται κατά κύριο λόγο στην εθνική γλώσσα κάθε χώρας. Ένα σώμα από άρθρα επιθεωρήσεων χρησιμοποιήθηκε στην εκτίμηση κοινών ερευνητικών θεμάτων: από τα 288 άρθρα που ταξινομήθηκαν, τα 65 αφορούσαν την έρευνα της επικράτησης, της επίπτωσης των κρουσμάτων και των προτύπων χρήσης ναρκωτικών· τα 81 αφορούσαν την έρευνα των αντιδράσεων απέναντι στην κατάσταση των ναρκωτικών· τα 51 την έρευνα πάνω στους καθοριστικούς παράγοντες της χρήσης ναρκωτικών και τους παράγοντες κινδύνου/ προστασίας· τα 29 την έρευνα σχετικά με τις συνέπειες της χρήσης και της κατάχρησης ναρκωτικών και τέλος τα 62 την έρευνα σχετικά με τους μηχανισμούς δράσης των ναρκωτικών και τις συνέπειες αυτών.

Συμπεράσματα

- Εν γένει, από το 1996, οι ευρωπαϊκές έρευνες σχετικά με τα ναρκωτικά έχουν παρουσιάσει σημαντική βελτίωση. Οι περισσότερες χώρες αναφέρουν σχετικά σταθερή υποστήριξη και χρηματοδότηση σε εθνικό επίπεδο, παρότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους και διατυπώνονται προβληματισμοί σχετικά με τη διαθεσιμότητα και τη βιωσιμότητα της χρηματοδότησης. Οι τομείς όπου η αύξηση των ερευνητικών προσπαθειών ήταν πιο αισθητή είναι οι εξής: επικράτηση, επίπτωση και πρότυπα χρήσης, στους οποίους όλες οι χώρες διαθέτουν πλέον πρόσφατα ή υπό εξέλιξη έργα· αξιολόγηση των παρεμβάσεων (κυρίως θεραπεία, πρόληψη και πολιτικές και στρατηγικές για τα ναρκωτικά) και των οικονομικών πτυχών.
- Επί του παρόντος τα εθνικά εστιακά σημεία υποβάλλουν δεδομένα στο ΕΚΠΝΤ χρησιμοποιώντας μέσα και μεθόδους που προάγουν τη συγκρισιμότητα και την αξιοπιστία των δεδομένων. Διεθνείς συγκριτικές μελέτες, όπως η έρευνα στο μαθητικό πληθυσμό ESPAD, αναλαμβάνονται καθημερινά από μεγάλο αριθμό χωρών στην Ευρώπη. Επιπροσθέτως, έχουν αναπτυχθεί νέα κανάλια διάδοσης, ιδίως αυτά που βασίζονται στο Διαδίκτυο, τα οποία έχουν καταστήσει την πρόσβαση στα ευρήματα των ερευνών ευκολότερη, ταχύτερη και διαθέσιμη σε ευρύτερο κοινό.
- Είναι δύσκολο να αξιολογηθεί η σχέση μεταξύ των αποτελεσμάτων των ερευνών και της χάραξης πολιτικών. Υπάρχει συναίνεση μεταξύ των χωρών ότι δεν διακρίνεται άμεσα κάποια «γραμμική σχέση». Εντούτοις, η μεγάλη πλειονότητα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η έρευνα επηρεάζει τη λήψη αποφάσεων, τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό. Οι εκθέσεις δείχνουν ότι οι έρευνες που αναθέτουν ειδικά οι ίδιοι οι φορείς χάραξης πολιτικής είναι πιθανότερο να ληφθούν υπόψη κατά τη λήψη αποφάσεων. Επιπλέον, υπάρχει πληθώρα περιπτώσεων στις διάφορες χώρες όπου άμεσες ενέργειες πολιτικής βασίστηκαν στην εφαρμοσμένη έρευνα.
- Παρότι έχουν σημειωθεί βελτιώσεις, συνεχίζουν να υπάρχουν σημαντικοί περιορισμοί και κενά στην πληροφόρηση. Έχουν γεννηθεί νέες προκλήσεις λόγω των αιτημάτων αξιολόγησης των παρεμβάσεων και χάραξης και υλοποίησης πολιτικής. Αν και η διεπιστημονική έρευνα συνηθίζεται, μπορούν να γίνουν

περισσότερα για το συντονισμό των προσπάθειών των ερευνητών που εργάζονται σε διαφορετικούς τομείς. Οι πηγές και οι κύκλοι χρηματοδότησης παραμένουν αποσπασματικοί. Η εξειδικευμένη πανεπιστημιακή εκπαίδευση και η ερευνητική κατάρτιση είναι ανεπαρκείς στις περισσότερες χώρες, γεγονός το οποίο θέτει σε κίνδυνο την πρόσληψη νέων ερευνητών σε αυτόν τον τομέα. Η διαθέσιμη χρηματοδότηση για μεγάλης κλίμακας ερευνητικά έργα για τα ναρκωτικά, όπως μελέτες στον γενικό πληθυσμό καθώς και σημαντικές βασικές έρευνες, παραμένει ακόμα ανεπαρκής.

- Τέλος, απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες για την προώθηση του συντονισμού και της διαθεσιμότητας των πληροφοριών σε αυτόν τον τομέα, καθώς και για την χαρτογράφηση και αξιολόγηση του τεράστιου όγκου των στοιχείων που διατίθενται για τους ερευνητές, ιδιαίτερα στο Διαδίκτυο. Το ερευνητικό περιβάλλον εξακολουθεί να είναι ρευστό στην Ευρώπη κι έτσι οι γενικές αποτυπώσεις της κατάστασης των ερευνών σχετικά με τα ναρκωτικά στις διάφορες χώρες θα συνεχίσουν να είναι πολύτιμες για τον καθορισμό προτεραιοτήτων, την αξιολόγηση των επιδόσεων των χωρών και την προώθηση της χάραξης πολιτικής για τα ναρκωτικά βάσει στοιχείων.

Κάθε χρόνο δημοσιεύονται τρεις εμπεριστατωμένες επισκοπήσεις επίκαιρων θεμάτων με τον τίτλο Επιλεγμένα θέματα, με βάση τα στοιχεία που παρέχουν στο ΕΚΠΝΤ τα κράτη μέλη της ΕΕ, οι υποψήφιας χώρες και η Νορβηγία (που συμμετέχει στο έργο του ΕΚΠΝΤ από το 2001) στο πλαίσιο της διαδικασίας υποβολής εθνικών εκθέσεων.

Όλα τα Επιλεγμένα θέματα (στα αγγλικά) και οι περιλήψεις (στις 23 γλώσσες) διατίθενται στο δικτυακό τόπο του ΕΚΠΝΤ: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/selected-issues>